

מפגש מס' 131

דף למנחה

עזרא י'; נחמיה א'-ד'

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

עזרא פרק י' - גירוש הנשים הנוכריות

נחמיה פרק א' - נחמיה שומע שמועות על המצב הקשה בירושלים, ומתפלל לעזרת ה'.

נחמיה פרק ב' - רשיון ארתחששתא לנחמיה לעלות לירושלים

נחמיה פרק ג' - בניית חומת ירושלים והתמודדות עם לעג עמי הארץ

נחמיה פרק ד' - ארגון הגנה על בוני החומה

הקדמה

עזרא ונחמיה לא עלו לארץ בגל העליה הראשון עם זרובבל, אלא כמה עשרות שנים לאחר מכן, כאשר המקדש כבר בנוי, ויהודים יושבים בירושלים ובערי יהודה. נחמיה עלה לארץ בערך 80 שנה לאחר הצהרת כורש, ופעל בארץ 12 שנים בין שנת 20 למלך ארתחשסתא (הנזכרת בנחמיה פרק א') ועד לשנת 32 למלך (הנזכרת בנחמיה י"ג, 1). עזרא הסופר עלה ארצה 13 שנים לפניו, ושני מנהיגים אלו פעלו זה לצד זה תחת אותו מלך (ארתחשסתא), עזרא כמנהיג רוחני ונחמיה כמנהיג מדיני, פחה (נחמיה ה', יד).

באופן יוצא דופן, כתוב רובו של ספר נחמיה בגוף ראשון כספר זיכרונות של נחמיה. נחמיה, שהיה פקיד פרסי רם דרג, עזב את משרתו הרמה בשושן והתמנה לפחה של יהודה, מתוך רצון לעזור לאחיו היושבים בירושלים. שמו ושם אביו - נחם-יה בן חכה-ליה, מעידים על רוח אמונה בגאולה שפעמה בו ובמשפחתו. באישיותו הייחודית משולבות אמונה יוקדת לצד יכולת מעשית גבוהה. בראש הפרק שומע נחמיה על חומת ירושלים הפרוצה, ושמועה זו מניעה אותו לפעולה. בניית חומת ירושלים היא מפעלו הגדול של נחמיה המלווה את הספר לכל ארכו.

לימוד מעמיק

שיבת ציון - חזון מול מציאות

ספר נחמיה פותח בשמועה הקשה שמגיעה אל נחמיה: דברי נחמיה בן חכליה ויהי בחדש כסליו שנת עשרים ואני הייתי בשושן הבירה: ויבא חנני אחד מאחי הוא ואנשים מיהודה ואשאלם על היהודים הפליטה אשר נשאר מן השבי ועל ירושלים: ויאמרו לי הנשארם אשר נשאר מן השבי שם במדינה ברעה גדלה ובחרפה וחומת ירושלים מפוצת ושעריה נצתו באש: (א', א-ג)

מפתיחה זו אנו למדים כמה דברים על התקופה: א. הרבה אנשים נשארו בגלות ולא עלו לארץ בתקופת שיבת ציון. ב. המצב בארץ היה קשה - לא הצליחו לבנות את העיר ואת החומה והיו בעיות בטחוניות קשות.

בשיעור זה נעסוק בציפיות שהיו לעם לקראת הגאולה מבבל, בעקבות דברי הנביאים (ישעיהו, ירמיהו ויחזקאל), בקשיים הרבים שחוו בתקופת שיבת ציון, באכזבות, ובנסיינות ההתמודדות עם הקשיים הללו.

נבואות בראי הדורות:

הקשיים המלווים את שיבת ציון של ימי הבית השני מזכירים התמודדויות רבות בשיבת ציון של הדורות האחרונים. תוך כדי הלימוד של הסעיפים השונים, ניתן להעלות לדיון את ההשוואה בין התקופות, את הקשיים המשותפים, ואת ההבדלים הן במציאות והן בתחושות ובדרך ההתמודדות.

חלק א - קיבוץ גלויות

השלב הראשון של הגאולה הוא קיבוץ גלויות: **כִּי הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם יְהוָה וְשָׁבְתִי אֶת שְׁבוֹת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְיִהְיֶה אָמֵר ה' וְהִשְׁבַּתִּים אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאֲבוֹתָם וְיִרְשׁוּהָ (ירמיהו ל', ג).**

בתקופת שיבת ציון, רוב העם איננו עולה לארץ, למרות הצהרת כורש. אפילו כהנים, לויים ומנהיגים חשובים נשארים בגלות: עזרא ונחמיה לא עלו בעליה הראשונה של שיבת ציון עם זרובבל; מספר העולים לארץ, המתואר בספר עזרא, הוא מועט; כאשר עזרא עולה לארץ - הלויים לא באים איתו: **וְאֶקְבָּצֶם אֶל הַנְּהָר הַבָּא אֶל אֶהוָא וְנַחְנֶה שָׁם יָמִים שְׁלֹשָׁה וְאַבְיָנָה בָּעֵם וּבְכַהֲנֵים וּמִבְנֵי לְוִי לֹא מִצְאָתִי שָׁם (עזרא ח', טו)**; סיפור מגילת אסתר מתרחש בפרס, בתקופה שאחרי שיבת ציון, כשהמקדש כבר בנוי, אך יהודים רבים עדיין נמצאים בפרס, והמגילה אפילו לא מזכירה את המרכז היהודי בארץ כרלוונטי.

העובדה שרוב העם היהודי איננו עולה לארץ, הופכת את השיבה לארץ להתרחשות קטנה, וממעטה מתחושת הגאולה. מדוע לא הייתה עלייה המונית לארץ בתקופת שיבת ציון?

יתכן שאנשים רבים לא עלו מטעמי נוחות, אך יתכן שלא עלו מפני שהם ציפו לגאולה הרבה יותר מרשימה, בה ה' יקבץ אותם אל הארץ באופן נסי, כדברי הנביאים: **אֵל תִּירָא כִּי אֶתְּךָ אָנִי מְמַזְרֵחַ אָבִיא זְרַעְךָ וּמִמֶּעַרְבִי אֶקְבָּצֶךָ: אָמֵר לְצַפּוֹן תִּגְי וְלְתִימֵן אֵל תִּכְלָאִי הִבִּיאִי בְנֵי מִדְּבָר וּבְנֵי מִדְּבָר מִקְצֵה הָאָרֶץ (ישעיהו מ"ג, ה-ו)**. כאשר הציפיות לא התגשמו, היו רבים שחשבו שאולי זאת לא הגאולה, ואין טעם לעלות לארץ.

נבואות בראי הדורות:

השוו לקיבוץ הגלויות בדורות האחרונים - איזה אחוז מהעם היהודי שב אל הארץ? מדוע אנשים נשארים בחו"ל? האם העובדה שחלק מהעם נשאר בחו"ל פוגמת בתחושת הגאולה?

חלק ב - העלייה לארץ

מה היו הציפיות של העם לגבי אופן היציאה מן הגלות?

היציאה מהגלות והשיבה אל הארץ מתוארת בידי הנביאים כחגיגת, ומלווה בסיעתא דשמאי ונסים: **קוֹל קוֹרָא בְּמִדְבָּר פִּנּוּ דְרִיךְ ה' יִשְׂרוּ בְּעֶרְבָה מְסֻלָּה לְאֱלֹהֵינוּ: כָּל גֵּיא יִנְשָׂא וְכָל הַר וְגִבְעָה יִשְׁפָּלוּ וְהָיָה הָעֵקֶב לְמִישׁוֹר וְהָרְכָסִים לְבִקְעָה: וְנִגְלָה**

כבוד ה' וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר: (ישעיהו מ', ג-ה); אחרים הרים וגבעות וכל עשבם אוביש ושמתי נהרות לאיים ואגמים אוביש: והולכתי עורים בדרך לא ידעו בנתיבות לא ידעו אדריכם אשים מחשך לפניהם לאור ומעקשים למישור אלה הדברים עשיתם ולא עזבתם: (ישעיהו מ"ב, טו-טז) - ישעיהו מתאר יציאה נסית מגלות בבל, המלווה בהתגלות ה', הגורמת לכל הדברים ללכת בקלות. גם ירמיהו מתאר את החזרה מגלות בבל כמוחדת מאד. לפי דבריו, הגאולה מבבל אמורה להיות יותר מרשימה מיציאת מצרים: לכן הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים: כי אם חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון ומכל הארצות אשר הדיחם שמה והשבתיים על אדמתם אשר נתתי לאבותם (ירמיהו ט"ז, יד-טו). העם ציפה להתגשמות נבואות אלה, אולם בפועל, היציאה מבבל לא היתה מרשימה בכלל. לא מתוארים נסים מיוחדים באף אחת מן העליות מבבל. כאשר עזרא עולה לארץ, הוא מודיע למלך פרס שהוא לא צריך עזרה מפני שה' יעזור להם. הוא יושב על נהר אהוה ומצפה לנס, אך הנס לא מגיע. במקום זאת, הוא קורא צום, ומתפלל לה', וה' נעתר לו - הם מצליחים להגיע לארץ, אך אין נסים מיוחדים בהליכתם: ואקבצם אל הנהר הבא אל אהוא ונחנה שם ימים שלשה... ואקרא שם צום על הנהר אהוא להתענות לפני אלהינו לבקש ממנו דרך ישרה לנו ולטפנו ולכל רכושנו: כי בשתי לשאול מן המלך חיל ופרשים לעזרנו מאויב בדרך כי אמרנו למלך לאמר יד אלהינו על כל מבקשיו לטובה ועזו ואפו על כל עזבונו: ונצומה ונבקשה מאלהינו על זאת ויעתר לנו: (עזרא ח', טו-כג). כבר ביציאה מבבל מבין עזרא שהגאולה איננה דומה לציפיות שהיו להם. (להרחבה, שמעו את [שיעורו של פרופ' אלי עסיס](#)).

נבואות בראי הדורות:

באיזו מידה, הציפיות לגאולה מושלמת ונסית גרמו לאנשים להמנע מלהשתתף בעליה לארץ בדורות האחרונים?

חלק ג - קשיים כלכליים

העולים לארץ הגיעו אל ארץ שוממה וחרבה. היה קשה לחזור ולהיאחז בה, לחדש את החקלאות, ולבנות בסיס כלכלי איתן. בנוסף לכך - הייתה באותה תקופה בצורת, שגרמה לרעב קשה, כפי שמתאר חגי הנביא: ורעתם הרבה וקבא מעט אכול ואין לשבעה שתו ואין לשכרה לבוש ואין לחם לו והמשתכר משתכר אל צרור נקוב (חגי א', ו).

גם בימי עזרא ונחמיה, 80 שנה לאחר העלייה הראשונה, המצב הכלכלי עדיין גרוע, ובעקבות המצוקה הכלכלית נוצרים פערים חברתיים ואנשים נמכרים לעבדות כדי להצליח להתקיים: ויש אשר אמרים בגינו ובנתינו אנחנו רבים ונקחה דגן ונאכלה ונחיה: ויש אשר אמרים שדתינו וכרמינו ובתינו ונחננו ערבים ונקחה דגן ברעב: ויש אשר אמרים לוינו כסף למדת המלך שדתינו וכרמינו: ועתה כבשר אחינו בשרנו כבניהם בגינו והנה אנחנו כבשים את בגינו ואת בנתינו לעבדים ויש מבנתינו נבכשות ואין לאל ידנו ושדתינו וכרמינו לאחרי (נחמיה ה', ב-ה).

מעבר לקושי הקיומי שנבע מהמצב הכלכלי הקשה, הייתה גם אכזבה קשה, מאחר והנביאים חזו פריחה של הארץ בזמן הגאולה: כה אמר ה' צבאות עוד יהיה במקום הזה החרב מאין אדם ועד בהמה ובכל עריו נה רעים מרביצים צאן: בערי ההר בערי השפלה ובערי הנגב ובארץ בנימן ובסביבי ירושלים ובערי יהודה עד תעברנה הציאן על ידי מונה אמר ה': (ירמיהו ל"ג, יב-יג); ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאול לעמי ישראל כי קרבו לבוא (יחזקאל ל"ו, ח).

לאור הנבואות הללו, המצב הכלכלי הגרוע בזמן שיבת ציון הביא את העם לספקות קשים האם אכן הם נמצאים בתהליך של גאולה. אחת התוצאות של המצב הקשה הייתה שהעולים נמנעו מבניית המקדש, וחיכו שהמצב הכלכלי ישתפר. חגי הנביא מוכיח אותם על כך, וטוען שהתהליך הפוך: המצב הכלכלי קשה בגלל שהם לא בונים את המקדש. עליהם לפעול ולעשות למען בניית המקדש וזה יביא לשיפור במצבם: העם הזה אמרו לא עת בא עת בית ה' להבנות... העת לכם אתם לשבת בבתיכם ספונים והבית הזה חרב!?!... עלו ההר והבאתם עץ ובנו הבית וארצה בו ואכבדה

אמר ה': פנה אל הרבה והנה למעט... יען ביתי אשר הוא חרב ואתם רצים איש לביתו: על כן עליכם בלאו שמים מטל והארץ בלאה יבולה (חגי א', ב-1).

נבואות בראי הדורות:

חשבו על פריחת הארץ בגאולה הנוכחית, והשוו אותה לימי שיבת ציון: העמל שהושקע בהפרחת השממה ע"י החלוצים, הקשיים בדרך, וההתקדמות האדירה של ענפי החקלאות השונים מאז ראשית הציונות.

חלק ד - חוסר עצמאות

העולים לארץ ציפו להשבת מלכות בית דוד, ולעצמאות מדינית, אך בפועל, הם עלו לארץ ברשיון כורש שהתיר להם רק בנייה של המקדש. בהמשך, עזרא אמנם מקבל רשיון לאוטונומיה דתית (כפי שראינו בשיעור הקודם), אך מבחינה מדינית, לא קמה ממלכה יהודית עצמאית, יהודה היתה מחוז אחד קטן מתוך כל המחוזות באימפריה הפרסית, ומנהיגי המחוז היו כפופים למלכי פרס ותלויים בהם.

זרובבל, המנהיג של העלייה הראשונה לארץ, היה אמנם מבית דוד, מצאצאי יהויכין, אך הוא לא הפך למלך ואפילו לא נשאר זמן רב בהנהגה.

נבואות בראי הדורות:

השוו את המצב המדיני של שיבת ציון למצב המדיני של ראשית הציונות ושל מדינת ישראל.

חלק ה - מצב בטחוני קשה

עמי הארץ המקומיים מתנכלים לעולים ולבניית ירושלים והמקדש: ויהי עם הארץ מרפים ידי עם יהודה ומבזלים אותם לבנות: וסגרים עליהם יועצים להפך עצתם כל ימי כורש מלך פרס ועד מלכות דריוש מלך פרס: ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על ישרי יהודה וירושלם (עזרא ד', ד-1). בשל כך, הבנייה מתעכבת שנים רבות. גם כאשר מסתיימת בניית המקדש, עדיין המצב של ירושלים גרוע מאד, 801 שנה לאחר שיבת ציון מגיעות אל נחמיה שמועות על המצב הקשה בירושלים: ויאמרו לי הנשארם אשר נשארו מן השבי שם במדינה ברעה גדלה ובחרפה וחומת ירושלים מפרצת ושעריה נצתו באש (נחמיה א', ג).

נחמיה עולה לירושלים ועוסק (בין השאר) בשיקום המצב הגרוע של ירושלים: הוא מצליח לארגן את בניית החומה, וליישב את העיר, אך גם הוא מתמודד עם התנכלויות של עמי הארץ: ויהי כאשר שמע סנבלט וטוביה והערבים והעמנים והאשדודים כי עלתה ארוכה לחמות ירושלים כי החלו הפרצים להפתח ויחר להם מאד: ויקשרו כלם יחדו לבוא להלחם בירושלם ולעשות לו תועה (נחמיה ד', א-ב). נחמיה מארגן הגנה על הבונים ועל תושבי ירושלים, והם עוסקים בבנייה ובהגנה כאחד בשארית כוחותיהם: ויהי מן היום ההוא חצי נערי ערבים ערבים במלאכה ויחצו מחזיקים והרמתיים המגנים והקשתות... הבונים בחומה והנשאים בסבל עמשים, באחת ידו עשה במלאכה ואחת מחזקת השלח: והבונים איש חרבו אסורים על מתניו ובונים והתקוע בשופר אצלי... במקום אשר תשמעו את קול השופר שמה תקבעו אלינו. אלהינו ילחם לנו... ואין אני ואחי ונערי ואנשי המשמר אשר אחרי אין אנחנו פשטים בגדינו... (נחמיה ד', י-ז).

נבואות בראי הדורות:

המפעל הציוני התמודד רבות עם יושבי הארץ. חשבו על ארגוני ההגנה הרבים שקמו במהלך השנים, ועל מצבה הבטחוני של מדינת ישראל מאז ועד היום, ועל חיוניותו של צה"ל.

חלק ו - המקדש

בניית המקדש הייתה המטרה המרכזית של העולים בשיבת ציון (כפי שראינו בשיעור הקודם). אולם, בניית הייתה כרוכה בקשיים רבים (כלכליים ובטחוניים), ולבסוף - הבניין לא היה מרשים במיוחד. כבר בהנחת היסודות לבניית המקדש, לצד השמחה הבונים חשים בקטנות השעה, והשמחה מהולה בצער ובכאב: וְרַבִּים מֵהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְרֵאשֵׁי הָאֲבוֹת הַזְקֵנִים אֲשֶׁר רָאוּ אֶת הַבַּיִת הַרְאשׁוֹן בְּיַסְדּוֹ זֶה הַבַּיִת בְּעֵינֵיהֶם בְּכִיִּים בְּקוֹל גְּדוֹל וְרַבִּים בְּתְרוּעָה בְּשִׂמְחָה לְהָרִים קוֹל: וְאִין הָעָם מְכִירִים קוֹל תְּרוּעַת הַשִּׂמְחָה לְקוֹל בְּכִי הָעָם כִּי הָעָם מְרִיעִים תְּרוּעָה גְדוֹלָה וְהַקּוֹל נִשְׁמָע עַד לְמִדְבָּר (עזרא ג', יב-יג). גם לאחר שהמקדש בנוי, הם מרגישים בקטנותו: מִי בְּכֶסֶם הַנִּשְׁאָר אֲשֶׁר רָאָה אֶת הַבַּיִת הַזֶּה בְּכַבּוֹד הַרְאשׁוֹן וּמָה אַתֶּם רֹאִים אֹתוֹ עַתָּה הֲלוֹא כְּמֹהוּ כְּאִין בְּעֵינֵיכֶם (חגי ב', ג).

העם משווה את בית המקדש השני לבית המקדש הראשון, וחש בקטנותו, כפי שאומרים חז"ל:

תלמוד בבלי, מסכת יומא דף כא ע"ב:

...אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני, ואלו הן: ארון וכפורת וכרובים; אש; ושכינה; ורוח הקודש; ואורים ותומים.

העם מרגיש את קטנות המקדש השני: אין בו ארון, אין בו שכינה, המבנה עצמו קטן ולא מפואר כלל, ובוודאי שהוא לא מהווה מוקד משיכה לעמים אחרים, כפי שהיה מקדש שלמה, וכפי שחזו הנביאים: וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נִבּוֹן יִהְיֶה הַר בֵּית ה' בְּרֵאשׁ הַהָרִים וְנִשְׂאָ מִגְבְּעוֹת וְנִהְרֹו אֱלֹהֵי כָל הַגּוֹיִם: וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לָכוּ וְנַעֲלֶה אֵל הַר ה' אֵל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיִרְנוּ מִדְּרָבְרוֹ וְנִלְכֶה בְּאַדְחָתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבַר ה' מִירוּשָׁלַם (ישעיהו ב', ב-ג). האכזבה ממעמדו של המקדש הייתה גדולה.

חלק ז - התמודדות עם האכזבות

שאלה לדיון:

חשבו על דרכים להתמודדות עם הקשיים, האתגרים והאכזבות של העולים בתקופת שיבת ציון?

זווית אישית:

כיצד אנחנו מתמודדים עם קשיים ואכזבות בחיינו האישיים?

א. עשיה: האכזבה של העם מהמצב הקשה הביאה אותם לרפיון ידיים, ולעתים לחוסר מעש. הנביאים והמנהיגים מנסים לחזק את העם ולעודדו לראות את גודל השעה ולהשתתף בעשיה למען קידום הגאולה.

- ב. **השלמה עם המציאות:** חגי וזכריה מעודדים את העם לבנות את בית המקדש, ולהכיר בערך שלו, למרות שהוא לא עומד בציפיות שלהם. הם מסבירים לעם שצריך לקבל את המציאות כפי שהיא, וגם מקדש כזה הוא מספיק מכובד בעיני ה': **עָלוּ הָהָר וְהִבְאֵתֶם עִץ וּבְנוּ הַבַּיִת וְאַרְצָהּ בּוֹ וְאֶכְפְּדָה אֹמֶר ה' (חגי א', ח);**
- ג. **הערכת הצעדים הקטנים:** זכריה מדגיש שאין להמעיט בערכם של צעדים קטנים לקראת הגאולה. כל צעד הוא משמעותי ובעל ערך: **יָדֵי זָרְבָבֶל יִסְדּוּ הַבַּיִת הַזֶּה וְיָדָיו תִּבְצַעְנָה... כִּי מִי בּוֹ לְיוֹם קִטְנוֹת... (זכריה ד', ט-י)**
- ד. **תקווה לעתיד:** יחד עם זאת, הנביאים מבהירים שהמצב הנוכחי איננו היעד הסופי. הם מנבאים שבעתיד המקדש יהיה גדול ומכובד עוד יותר: **גְּדוֹל יִהְיֶה כְבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה הָאֲחֵרוֹן מִן הָרִאשׁוֹן אֹמֶר ה' צְבָאוֹת וּבְמִקּוֹם הַזֶּה אֶתֵּן שְׁלוֹם נְאֻם ה' צְבָאוֹת (חגי ב', ט).**

ולא רק המקדש, אלא כל הייעודים הנוספים, שהעם חולם עליהם, יתממשו בעתיד: **ירושלים וערי יהודה יבנו, יתחזקו, יתמלאו אנשים ויתרחבו: לִכְן כֹּה אָמַר ה' שְׁבִתִי לִירוּשָׁלַם בְּרַחֲמִים בֵּיתִי יִבְנֶה בְּהֵאֱמַר ה' צְבָאוֹת וְקוֹ יִנְטֶה עַל יְרוּשָׁלַם: עוֹד תִּפּוּצִינָה עָרֵי מְטוֹב וְנַחֵם ה' עוֹד אֶת צִיּוֹן וּבַחֵר עוֹד בִּירוּשָׁלַם: (זכריה א', טז-יז); שְׁבִתִי אֶל צִיּוֹן וְשִׁכְנֹתִי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְנִקְרָאָה יְרוּשָׁלַם עִיר הָאֱמֶת וְהָרַ ה' צְבָאוֹת הָרַ הַקֹּדֶשׁ: כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת עַד יִשְׁבוּ זְקֵנִים וְזִקְנוֹת בְּרַחֲבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מִשְׁעֲנָתוֹ בִּידוֹ מֵרֵב יָמִים: וְרַחֲבוֹת הָעִיר יִמְלְאוּ יְלָדִים וְיִלְדוּת מִשְׁשָׁקִים בְּרַחֲבֶיהָ (זכריה ח', ג-ה).**

שכינת ה' תשוב לירושלים, והיא תהפוך למרכז רוחני לעמים: **רְנִי וְשִׁמְחִי בַת צִיּוֹן כִּי הִנְנִי בָא וְשִׁכְנֹתִי בְּתוֹכְךָ נְאֻם ה': וְנָלוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל ה' בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעַם וְשִׁכְנֹתִי בְּתוֹכְךָ וְיָדַעְתָּ כִּי ה' צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ: וְנָחַל ה' אֶת יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל אֲדַמַת הַקֹּדֶשׁ וּבַחֵר עוֹד בִּירוּשָׁלַם (זכריה ב', יד-טז).**

סיכום:

העם השב אל הארץ מגלות בבל, ציפה לגאולה גדולה ועוצמתית כחזון הנביאים, אולם המציאות אתה נאלצו להתמודד הייתה קשה מאד, האתגרים היו רבים, והתחושה הכוללת הייתה של קטנות, ולא של התרוממות רוח. חלק מהעם בחר שלא להשתתף במהלך של שיבת ציון, מתוך תחושה שאולי זאת לא הגאולה. אולם, חלק מהעם עלה לארץ והתמודד באומץ עם האתגרים הרבים ועם האכזבות. הנביאים (חגי וזכריה) ומנהיגי העם (עזרא ונחמיה) מחזקים את רוח העם ומעודדים אותו להרגיש את גודל השעה למרות הקשיים; להמשיך להאמין בעתיד טוב יותר; לעשות ככל יכולתם למען קידום הגאולה - בניית ירושלים והמקדש והגנה על בטחונם; ולהכיר בצורך בתיקון רוחני וחברתי על מנת לקדם את הגאולה.

להרחבה

על הקשיים בתקופת שיבת ציון ניתן לשמוע בשיעורים הבאים:

[ד"ר נח חכם](#)

[ד"ר ברכי אליצור](#)

[פרופ' אלי עסיס](#)

שיעורים נוספים:

[דמותו של נחמיה - בטחון והשתדלות - ד"ר מירי שליסל](#)

[נחמיה ושיקומה של שיבת ציון - הרב דוד סבתו](#)

[מנהיגותו של נחמיה - דוד נתיב](#)

[חומות וצדק - יסודות ירושלים - הרב יהודה טרופר](#)